

Wagner og antisemittismen

kulturdebatt

Det finnes ingen antisemittisme i «Nibelungenringen», skriver Tore Hennem Jacobsen, som går i operaen for å høre Wagner med god samvittighet.

På premieren dagen for «Götterdämmerung» 19. mars hadde Mona Levin en artikkel om Wagner og hans verk. Så vidt jeg kan bedømme, var det ikke noe uriktig i artikkelen; det som blir galt, er at fakta med små bokstaver forstørres og får en plass de neppe fortjener. Hvis alt vi har notert, sagt og slengt ut av oss kanskje i engere kretser og etter klokken elleve om kvelden, skulle bli brukt mot oss – ja, da er ringen sluttet for noen hver av oss. Wagner hadde utvilsomt en rekke usympatiske sider, som særlig kom til uttrykk i perioder preget av motgang, misunnelse og hat. Og selv om noe av hans antisemittisme kanskje kan forklares gjennom hans misunnelse overfor den suksessrike Felix Mendelssohn Bartholdy, står hans angrep på det jødiske f.eks. i «Das Judentum in der Musik» som avslørende mensurarr i hans ansikt.

Forvillelser

Så er det da heller ikke som politiker, kulturpsykolog eller filosof vi vil beholde Richard Wagner. Mona Levin legger i sin artikkel opp til at det kan være berettiget å vurdere Wagners musikk på grunnlag av hans uttalelser, opptegnelse i hus-

truens dagbok og pamflett om det jødiske. Vi har i lengre tid i Norge hatt en debatt om hvorvidt Knut Hamsuns romaner er infisert av hans politiske forvillelser. Tilfelle er både forskjellige og like. Vi som takknemlig publikum til en stor komponist og en stor forfatter, tåler lite deres uheldige sider, og føler nesten en skyldfølelse når vi nyter deres kunstneriske produksjon.

Menneskets naturlig selektive hukommelse sørger for at det uønskede og parentesene i f.eks. Wagners liv med tiden blir ytterligere diminuert. Det er derfor et tankekors at en artikkel i 1996 i forbindelse med premieren på «Götterdämmerung» så sterkt fremhever Wagners antisemittisme og det faktum at Hitler beundret ham. Hitler beundret Nietzsche også – iallfall nøyaktig de løsrevne sitatene han hadde bruk for av filosofen.

Men det finnes ingen antisemittisme i «Nibelungenringen», heller ikke i «Tristan og Isolde» eller noen av Wagners andre musikkdramaer eller operaer. Og heller ikke i de betydelige litterære verkene hans, som «Oper und Drama» og «Die Kunst der Zukunft». Ringen er et angrep på maktmisbruk generelt og på dyrking av gullets makt spesielt, og på det menneskelige uavvendelige hybris. Når Valhall går opp i flammer, omfatter det det meste av det bestående.

Wagner er ubrukelig som rikstysk. Det understreker det faktum at en henvendelse fra Wagner til Bismarck om å bidra til oppbygging av det tyske riket ikke ble tatt alvorlig. I stedet var det,

som kjent, den halvgale Ludvig II av Bayern som var Wagners viktigste politiske forkjemper.

Felles drøm

Wagners – og Nietzsches – ungdommelige drømmer var å nyskape den antikke greske tragedie i en moderne form. Den eventuelle musikkalske delen av materialet var gått tapt, og Nietzsche så Wagners musikk som en mulig realisering. I Italia på 1600-tallet resulterte et lignende forsøk i operaformen. I Tyskland (Sveits) i forrige århundre resulterte det i Wagners musikkdramaer. Das Gesamtkunstwerk skulle omfatte alle kunstgenrer og kunstneriske uttrykksformer, og gis til alle. Publikum skulle vandre langs landeveiene til Bayreuth, og gratis få ta del i oppførelsene – som i det gamle Hellas (virkeligheten ble en annen). Ifølge Jacob Burkhards historiesyn skulle det lages en bro fra antikken via renessansen til vår tid. Kristendommens ødeleggelser av kulturen skulle rehabiliteres.

Provokasjon?

Nietzsches endelige brudd med Wagner var først og fremst på grunn av at Wagner ble for kristen – til og med nesten katolsk (Parsifal). Nietzsches to pamfletter mot Wagner: «Der Fall Wagner» og «Richard Wagner ein Musikantproblem» hører heller ikke med til Nietzsches beste. De er mer sukk fra en skuffet beundrer. Men inspirert av Wagner skrev han «Die Geburt der Tragödie aus dem

Geiste der Musik», som er leseverdig på samme måte som Wagners beste litterære verker.

Å lansere Wagner og Hitler som meningsfeller er enten en bevisst provokasjon eller uttrykk for en overdreven fokusering på en av Wagners dårligste og lite vesentlige sider.

Det faktum at Den Nors-

ke Opera i år setter opp den komplette Ringen, er forhåpentlig et bevis på at samtiden ikke mener at Wagners frastøtende sider er ødeleggende for musikkdramaene. Wagners antisemittiske uttalelser hører neppe hjemme i en artikkel om Ringen, heller i en form som f.eks. Woody Allen bruker i filmen «Annie Hall». Som et eksem-

pel på hvordan han blir fulgt på Manhattan som jøde, forteller han at han som kunde i en plateforretning uoppfordret blir meddelt at det er billigsalg på Wagner.

Og så går jeg med god samvittighet på premieren på «Götterdämmerung». **TORE HENNUM JACOBSEN**

GÖTTERDÄMMERUNG: Bildet fra Operaens forestilling viser den onde Hagen (Gudjon Oskarsson) og hans familie (Terje Stensvold og Kjersti Ekeberg).

Foto: MORTEN UGLUM